

CHEKLOVLAR ORTIDAGI CHEKSIZ QALB: JONKUYAR USTOZNING HAQIQIY QIYOFASI

Mahfuza Shodiyarova

*Respublika imkoniyati cheklangan shaxslar uchun ixtisoslashtirilgan
Maxsus texnikumi "Ijtimoiy fanlar" o'qituvchisi*

Imkoniyati cheklangan shaxslar uchun mo'ljallangan maxsus texnikum – bu faqat ta'lim maskani emas, balki insonni jamiyatga qayta qaytaradigan, unga kuch, ishonch va yangi hayot eshigini ochadigan makondir. Bu jarayonning markazida esa albatta jonkuyar ustoz turadi. U oddiy o'qituvchi emas — u umid, madad, yo'l ko'rsatuvchi, qalblarga nur taratuvchi insondir. O'qituvchi faqatgina dars o'tuvchi shaxs emas, u yosh avlodning ma'naviy me'mori. "Cheklovlar" deganda biz o'qituvchi zimmasidagi qat'iy tartib-intizom, o'quv dasturlari va mas'uliyatni tushunsak, "Cheksiz qalb" deganda uning har bir bolaga bo'lgan individual mehri va fidoiyligini tushunamiz. Cheklovlar makoniga yashiringan cheksiz qalblarni kashf qilish, ularning salohiyatini yuzaga chiqarish va ularga hayotda mustaqil o'rin egallashga yordam berish ana shu ustozning haqiqiy missiyasidir.

Mehrli qalb – ustozning birinchi fazilati. Imkoniyati cheklangan har bir o'quvchi o'ziga xos dunyo, o'ziga xos ehtiyoj va o'ziga xos ruhiy sezgirlikka ega. Shuning uchun jonkuyar ustozning yo'li, avvalo, mehrdan boshlanadi. Uning nigohida beg'ubor ishonch, so'zida dalda, harakatida esa insonparvarlik mujassam bo'ladi. Mehr bilan yondashilgan har bir mashg'ulot o'quvchiga nafaqat bilim, balki tasalli, kuch va burch hissini ham baxsh etadi. Mehrli ustozning bir og'iz iliq so'zi ham ko'plab cheklovlarni unutishi, o'quvchining yuragida "men ham uddalay olaman" degan uyg'onish yaratishi mumkin.

Sabr – jonkuyarlikning mustahkam ustuni. Maxsus texnikumdagi o'quv jarayoni odatdagidan ko'ra murakkabroq, asta-sekinroq kechadi. Ammo jonkuyar ustoz uchun bu to'siq emas. U:

- har bir o'quvchining imkoniga qarab tempni moslaydi;
- tushunmagan mavzuni qayta-qayta tushuntirishdan erinmaydi;
- kichik natijadan ham quvonib, o'quvchini ham quvontiradi.

Sabr — bu o'quvchiga berilgan eng katta sovg'a. Aynan sabr tufayli o'quvchi o'z yo'lini topadi, o'zini tanlaydi, o'z kuchiga ishonadi.

Fidoyilik – kasbning qalbi. Har bir darsga puxta tayyorlanish, qiyinchilikda ortga chekinmaslik, o'quvchining har bir muammosiga kuyunish va yechim topish — bular oddiy vazifalar emas, balki ustozning fidoyilik darajasini ko'rsatadi.

Jonkuyar ustoz:

- dars uchun emas, hayot uchun ta'lim beradi;
- o'quvchilarning kasbni o'rganishi bilan birga, mustaqil yashash ko'nikmasini ham shakllantiradi;
- mehrini ham, bilimini ham ayamasdan, kelajak uchun xizmat qiladi.

Ustozlik — kasb emas, Vatan oldidagi burchdir. Maxsus pedagogik mahorat – ustozning quroli. Imkoniyati cheklangan o'quvchi bilan ishlash alohida yondashuvni talab qiladi. Shuning uchun jonkuyar ustoz:

- maxsus pedagogik va psixologik bilimga ega bo'ladi;
- zamonaviy texnologiyalar va moslashtirilgan o'quv vositalaridan foydalana oladi;
- har bir o'quvchi uchun individual yondashuv ishlab chiqadi;
- darslarni jonli, qiziqarli, amaliy va qulay shakllarda tashkil etadi.

Uning mahorati — bilimdan tashqari, sezgirlik, kuzatuvchanlik va har bir o'quvchini to'g'ri tushunish qobiliyatida namoyon bo'ladi.

Rag'batlantira oladigan ustoz – o'quvchi qalbidagi uchqun yoquvchi. Motivatsiya – imkoniyati cheklangan o'quvchi uchun eng muhim omildir. Chunki ko'pincha ular o'zlarini jamiyatdan chetda his qilishi, salohiyatiga shubha qilishi mumkin. Shunday paytda jonkuyar ustozning birgina dalda beruvchi iborasi o'quvchida yangi hayot boshlanishiga sabab bo'ladi.

Bu ustoz:

- o'quvchining har bir kichik muvaffaqiyatini qadrlaydi;
- ularni faollikka, tashabbuskorlikka chorlaydi;
- kasbning kelajakdagi imkoniyatlarini ko'rsatadi;
- ularga orzu qilishni, maqsad qo'yishni o'rgatadi.

Rag'bat — o'quvchining kelajak sari qiladigan eng katta qadamidir.

Hamkorlik – ustozning kuchi.

Jonkuyar ustoz faqat sinf yoki laboratoriya bilan chegaralanib qolmaydi. U:

- ota-onalar bilan yaqin muloqotda bo'ladi;
- psixolog, ijtimoiy xodimlar bilan hamkorlik qiladi;
- jamiyatda nogironlik bo'yicha ijobiy munosabat shakllanishiga hissa qo'shadi;
- o'quvchilarning amaliyot va ishga joylashuv jarayonida faol ishtirok etadi.

Bu hamkorlik o'quvchi hayot yo'lidagi to'siqlarni kamaytirishga xizmat qiladi.

Nogironligi bo'lgan o'quvchilarga ta'lim berish — bu nafaqat metodika, balki ulkan insoniy sabr va mehr talab qiladigan jarayon. Bu borada davlatimiz siyosati ya'ni hech bir bola chetda qolmasligi kerak degan qat'iy qoidaga asoslanadi.

Qonun ustuvorligi va qalb sahovati

1. "Nogironligi bo'lgan shaxslarning huquqlari to'g'risida"gi Qonun. Ushbu Qonunning (2020-yil) 38-moddasida nogironligi bo'lgan shaxslarning ta'lim olishi kafolatlangan. Jonkuyar ustoz uchun bu shunchaki qonun bandi emas. Bu — har bir bolaning, uning jismoniy imkoniyatidan qat'i nazar, jamiyatning to'laqonli a'zosi bo'lishiga ishonishdir. Ustoz bu bolalarni "boshqacha" emas, balki "maxsus e'tiborga loyiq" deb ko'radi.

2. O'zbekiston Respublikasining "Ta'lim to'g'risida"gi Qonuni. Unda ta'lim tashkilotlarida nogironligi bo'lgan bolalar uchun to'siqsiz muhit yaratish talabi qo'yilgan. Ustozning roli: Binolarda panduslar bo'lishi mumkin, lekin bolaning ruhiyatidagi to'siqlarni faqat ustozning "cheksiz qalbi" yenga oladi. Ustoz — qonun talab qilgan o'sha "to'siqsiz muhit"ni o'quvchining yuragida yaratuvchi shaxsdir.

3. Prezidentning PQ-4860-sonli qarori". Alohida ta'lim ehtiyojlari bo'lgan bolalarga ta'lim-tarbiya berish tizimini yanada takomillashtirish chora-tadbirlari to'g'risida"gi qaror (2020-yil 13-oktabr). Ushbu qaror ijrosi doirasida ustozlar har bir bola uchun Individual ta'lim dasturini (ITD) tuzadilar. Bu qog'ozdagi reja emas, balki bolaning kelajagiga qo'yilgan poydevordir.

4. Xalqaro me'yor: "Nogironlar huquqlari to'g'risida"gi Konvensiya (BMT). O'zbekiston 2021-yilda ushbu Konvensiyani ratifikatsiya qildi. Uning 24-moddasida davlat nogironligi bo'lgan shaxslarning kamsitilmasdan ta'lim olishini ta'minlashi shartligi ko'rsatilgan. Xalqaro miqyosdagi ushbu talab ustozdan yuksak tolerantlik (bag'rikenglik) so'raydi. Jonkuyar ustoz bolaning nuqsoniga emas, uning iste'dodiga nigoh qaratadi.

5. Xalqaro konvensiyalar: Bola huquqlari va ta'lim sifati. Jonkuyar ustoz o'z faoliyatini xalqaro standartlar asosida quradi. BMTning "Bola huquqlari to'g'risida"gi Konvensiyasi: Bu hujjat har bir bolaning ta'lim olish va o'z fikrini erkin bayon etish huquqini kafolatlaydi. Ustoz — bu huquqlarning birinchi himoyachisidir.

Bugungi kunda O'zbekistonda o'qituvchining nufuzi "Yangi O'zbekiston — maktab ostonasidan boshlanadi" degan g'oya asosida qonuniy himoyaga olindi. Aynan O'zbekiston Respublikasi Konstitutsiyasi 52-moddada o'qituvchilarning sha'ni va qadr-qimmatini davlat himoyasida ekanligi qat'iy belgilab qo'yildi. Shuningdek, O'zbekiston Respublikasining "Pedagogning maqomi to'g'risida"gi Qonuni ham ustozlarni ijtimoiy himoyasini kuchaytiradi. Prezident Farmonlari (PF-60 va boshqalar): Ta'lim tizimini 2030-yilgacha rivojlantirish konsepsiyasi doirasida o'qituvchilarning ish haqi va nufuzini oshirishga qaratilgan qat'iy choralar belgilangan. Vazirlar Mahkamasining tegishli qarorlari bilan o'qituvchilarni metodik qo'llab-quvvatlash, ularning malakasini oshirish va "Yilning eng yaxshi fan o'qituvchisi" kabi ko'rik-tanlovlar orqali rag'batlantirish tizimi yo'lga qo'yilgan. Bu esa cheklovlarini kamaytirib, ijodiy muhit yaratishga xizmat qiladi.

Xulosa

Jonkuyar ustoz – cheksiz qalblar yaratuvchisi. Cheklovlar — bu tanaga tegishli bo'lishi mumkin, ammo qalb va fikr hech qachon cheklanmaydi. Jonkuyar ustoz mana shu cheksizlikni ko'ra oladi, uni uyg'otadi va uni hayotga tatbiq etadi.

U o'quvchining:

- qo'rquvini — ishonchga,
- ikkilanishini — jasoratga,
- cheklovini — imkoniyatga,
- orzusini esa — reallikka aylantiradi.

Imkoniyati cheklangan o'quvchi uchun ustoz — bu yo'l, najot, ilhom, harakat va ertaga ishonch ramzidir. Shunday ustozlar bor ekan, cheklovlar ortida yashiringan cheksiz qalblar albatta o'z nurini socha oladi.

Jonkuyar ustoz — bu davlat qonunlariga itoat etgan holda, o'z qalbi amri bilan qoliplardan tashqariga chiqa oladigan, har bir bolaning iste'dodini kashf etuvchi fidoyi insondir.

Bugungi O'zbekistonda ustoz nafaqat ta'lim beruvchi, balki millatning tarbiyachisi sifatida yuksak e'zozdadir.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR RO'YXATI:

1. O'zbekiston Respublikasi Konstitutsiyasi. – Toshkent: Adolat, oxirgi nashr.
2. “Nogironligi bo'lgan shaxslarning huquqlari to'g'risida”gi O'zbekiston Respublikasi Qonuni. – 2020-yil 15-oktabr.
4. O'zbekiston Respublikasi Vazirlar Mahkamasining maxsus ta'lim muassasalarini qo'llab-quvvatlash bo'yicha qarorlari.
5. Yoqubov, A. Maxsus pedagogika va psixologiya. – Toshkent: Tafakkur, 2019.
6. Raxmatova, K. Imkoniyati cheklangan bolalar bilan ishlash metodikasi. – Toshkent: Ilm ziyo, 2022.
7. Matyoqubova, M. Kasb-hunar ta'limida shaxsga yo'naltirilgan yondashuv. – Toshkent, 2021.
8. Qodirova, Z. Nogironligi bor shaxslar psixologiyasi. – Toshkent, 2018.